

Ötödik díjazott

JOHAN BÉLA

a magyar közegészségügy megszervezőjeként végzett kiemelkedő tevékenysége
MAGYAR ÖRÖKSÉG

Orvosi múltunk nem ismereténél már csak a félreismerés vagy a tudatos félremagyarázás a rosszabb. Ami eleve nehezebb volna a tények tudatában és tiszteletében. Ilyen szándékos félretájékoztatás tanúi lehettünk egy évtizeddel ezelőtt, amikor az egyik napilap holtában megtámadott egy tiszteletre méltó professzort, lefaszírtázva őt a háború befejezése után negyvenöt esztendővel, holott 1945-ben Johan Béla államtitkárt (mert róla van szó) nem csak tisztázták minden esetleges vád alól, de elismerést is kapott a volt üldözöttektől mindenkori emberséges magatartásáért. Tehát sem a kései számon kérők, sem az esetleges védők nem ismerték Johan Béla korszakos jelentőségét. Ügye ezért nem váltott ki nagyobb visszhangot orvosi körökben, amikor a rágalmozó cikk kiagyalói a tudós mellszobrának lebontását követelték, Béla-Béla alapon összetévesztve talán Kun Bélával.

Johan Béla 1889-ben született, és 1983-ban hunyt el. Orvosi oklevelének megszerzése után Buday Kálmán (Babits Mihály unokabátyja) mellett dolgozott a fővárosi I.sz. Kórbonctani Intézetben olyan sikerrel, hogy 1918-tól az alig huszonkilenc éves tanársegéd könyvéből tanulták a medikusok a kórbonctant, közben az első világháború alatt egyik irányítója a fertőző betegségekkel is hadban lévő ország oltóanyaggal történő ellátásának. Az Egészségügyi Tanács korán felismerte a fiatal kutatóban rejlő fantáziát, ezért 1922-ben a Rockefeller Alapítvány ösztöndíjával, elsőként, egy évet az USA-ban töltött, majd további két esztendőben, kisebb megszakításokkal, Európa különböző államaiban tanulmányozta az oltóanyag termelését, valamint a közegészségüggyel kapcsolatos laboratóriumi munkák módszerét és rendszerét. Ezek alapján szervezte meg a Phylaxia Szérumtermelő Intézet keretében a humán oltóanyagok előállításával foglalkozó osztályt 1924-ben. Elkészítette az OKI /Országos Közegészségügyi Intézet/ terveit. Ezen intézet élére 1925-ben nevezték ki, irányítása alatt lett nemzetközileg ismert és elismert létesítmény, amely az egész magyar közegészségügyet volt hivatott korszerűsíteni. Ha figyelembe vesszük, hogy egy megcsonkított, háború-vesztes ország e téren mit tudott teremteni, akkor csak tiszteleghetünk Johan Béla emléke előtt. Újjászervezte a tisztiorvosok, majd községi körorvosok képzését. Közben a felállított Állami Ápolónő és Védőnőképző Intézet keretében megszervezte a magasabb képzettségű ápolónők, illetve védőnők további oktatását. Ő indította el az első laboratóriumi asszisztensnői tanfolyamot, valamint a komplex egészségvédelmi munka (köztük a Zöldkeresztes Hálózat) egységes állami rendszerét. Államtitkársága (1935-1944) alatt több közegészségügyi tárgyú törvénytervezetet készített és fogadtatott el.

Ennek alapján valósította meg előbb a tiszti orvosi kar (1936), majd a községi-körorvosi kar államosítását (1940). Ekkor került sor a Zöldkereszt Szolgálat megindítására, lett kötelező a házasság előtti ingyenes orvosi vizsgálat és tanácsadás. Újjászervezte az Országos Közegészségügyi Tanácsot, amely az előző században oly áldásosan működött.

A háborús évek alatt a diszkriminációs törvények alá eső orvosokat igyekezett peremvidékekre helyezni, a Szent Rókus Kórház igazgatóját minden antiszemita támadás ellenére megtartotta állásában.

Ezt természetesen aligha tehette volna meg közvetlen felettesének, a belügyminiszter Keresztes-Fischer Ferencnek a tudta nélkül, akit később a Gestapo elhurcolt. Johan Béla

államtitkár (mert ez volt a beosztása, önálló egészségügyi minisztérium még nem létezett) 1944. március 19-én, amikor a német csapatok megszállták az országot, lemondott a tisztségéről. Ez dokumentumokkal bizonyítható.

A belügyminiszter és a létükben fenyegetett orvosok kérésére vonta vissza lemondását, hiszen egy szélsőjobboldali figura kinevezése beláthatatlan következményekkel járt volna. A kései vádló cikk írója mégis a le-nem-mondást vetette utólag a szemére. Johan professzornak ez lett volna a kényelmesebb, de orvostársadalmunk jelentős részének a végzetesebb. Ezért őt holmi „kollaborációval” vádolni legalább akkora képtelenség, mint a Magyar Csillagot szerkesztő Illyés Gyulát vagy Nagybaconi Nagy Vilmos volt hadügyminisztert.

Mint említettük, 1945-ben Johan Bélát azonnal és egyértelműen igazolták, ami óriási szó volt akkor egy „belügyminisztériumi alkalmazottnál”.

Államtitkársága idején ő képviselte hazánkat a Népszövetség egészségügyi szekciójában, s személyesen kapta meg az első penicillin-törzset közvetlenül a háború befejezése után a Nobel-díjas Fleming professzortól. Megszervezte a Gyógyszeripari Kutató Intézetnek az antibiotikumot előállító laboratóriumát, majd a Chinoín és a Phylaxia gyár kezdte termelni az életmentő „sárga csodát”. Első problémája ekkor adódott, de nem az egykori üldözöttekkel, hanem a kialakuló kommunista hatalommal, amely nem akarta befizetni a „kapitalistáknak” a penicillin-gyártás után járó kötelező öt százalékos a nemzetközi alapba.

Johan Béla viszont nem engedett, azzal érvelve, hogy „akkor többet külföldről semmit nem fogunk kapni.” Ez rövidesen be is igazolódott, mert miután több hónapos állásvesztésre, illetve fogvatartásra ítélték, Waksman professzor csakis Johan Bélának volt hajlandó átadni a TBC gyógyszerül szolgáló streptomycin-törzset. Így aztán az ő érdeme a hazai penicillin- és streptomycin-gyártás beindítása. Vállalta a hatalommal a konfliktus veszélyes kockázatát, végül a hatalom kényszerült meghátrálni. Míg állás nélkül volt, kitanulta az órásmesterséget, és az ország orvosainak jelentős része vele javíttatta az óráját. Még akkor is, ha nem kellett. Ezzel az akkori titkosrendőrség sem tudott mit kezdeni.

Az antibiotikumok után az ő irányításával kezdte termelni a Kőbányai Gyógyszergyár a szintetikus előállított B₁₂ vitamint. Egyik egykori tanítványa, a Kanadába kikerült Hamar Pál, azt írta róla: „Johan Béla embernek, tudósnak és szervezőnek egyaránt nagy volt!” Ezt az azóta eltelt idő csak megerősítette.

Zsebők Zoltán professzor önéletrajzából tudjuk, hogy Johan Bélát 1945-ben meghívták Heidelberg híres egyetemének közegészségtani tanszékére, s a koalíciós időkben még elfogadhatta volna, de ő a nehezebb utat választva itthon maradt.

Kétségtelenül többet nem háborgatták, sőt „Kiváló Feltaláló”, a „Vegyipar Kiváló Dolgozója”, végül a „Munka Érdemrend” arany fokozatának tulajdonosa lett, érdemeit nagyrészt elismerték.

Amikor Antall József egykori múzeumigazgató ünnepi ülést szervezett Johan Béla nyolcvanadik születésnapjára, a még élő nyugdíjasok meghatva jöttek előtte tisztelegni.

1983-ban bekövetkezett halála után értékadó szaklapokban jeles professzorok méltatták munkásságát, 1989-ben, születésének centenáriuma az általa alapított s világhírré emelt Országos Közegészségügyi Intézet kertjében felállították mellszobrát.

Ezt támadta meg a már említett cikk nemtelen hangú írója, szerencsére minden fogamat nélkül.

A legnagyobb magyar orvos-szervezők egyike, Markusovszky Lajos és Chyzer Korél művének méltó folytatója, a két világháború közötti hazai közegészségügy „Klebensberg Kunója”. Illő, hogy így szerepeljen a történelmi köztudatban, a Magyar Örökség-díjazottjaként is.

Szállási Árpád
orvos, orvostörténész, költő

Életrajz

Johan Béla (*1889. szeptember 6. Pécs, +1983. április 11. Bp.) orvos, patológus, mikrobiológus, államtitkár. 1912-ben szerez orvosi diplomát. Az I. sz. Kóronctani Intézetben gyakornok, majd tanársegéd, adjunktus 1919-től egyetemi magántanár, 1927-től egyetemi tanár. Az I. világháború idején a hadsereg részére kolera- és tífusz vakcinákat készít. 1922-ben Rockefeller-ösztöndíjas, majd Európa különböző országaiban tanulmányozza az oltóanyagok termelését, a közegészségügyi rendszert. Hazatérve 1924-ben megszervezi a Phylaxia Szérumtermelő Intézetben a humán oltóanyagok termelésével foglalkozó osztályt. 1925-ben kinevezik a Közegészségügyi Intézet igazgatójának. Vezetésével megszervezik a falusi egészségügyi szolgálatot (zöldkeresztes védőnők). 1935-1944: államtitkár. Több közegészségügyi törvénytervezetet dolgoz ki. Ennek alapján államosítják a tisztiorvosi kart, a községi-körorvosi kart. Újjászervezi az Országos Közegészségügyi Tanácsot. A háború után alaptalan támadások érik államtitkári múltja, külföldi kapcsolatai miatt. 1945-1948: a Phylaxia humán osztályán dolgozik, penicillin kutatásai alapján kerül forgalomba az első magyar penicillin-készítmény, a *Fungin*. Később a Gyógyszeripari Kutató Intézetben, majd a Chinoi Gyárban, azután újra Phylaxiában antibiotikumok előállításával foglalkozik. 1962-től a Kőbányai Gyógyszerárugyárban a B₁₂ vitamin termelésével foglalkozik. Számos újítását és szabadalmaztatott találmányát használja fel a hazai gyógyszeripar.